

УДК 347.73 : 364.05

О. С. Бухтіяров,
здобувач КиМУ

ЄВРОПЕЙСЬКІ ТЕНДЕНЦІЇ ФІНАНСУВАННЯ СИСТЕМ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

У статті розглядаються тенденції країн Євросоюзу щодо фінансування соціального забезпечення. Визначено, що через економічну кризу більшість країн Євросоюзу проводить політику скорочення соціальних виплат, що здійснюються державою, а також відмовляється від монополії держави на надання соціальних послуг і передає ці функції у приватний сектор.

Ключові слова: соціальне забезпечення, фінансування, країни Євросоюзу.

В статье рассматриваются тенденции стран Евросоюза по финансированию социального обеспечения. Определено, что из-за экономического кризиса большинство стран Евросоюза проводит политику сокращения социальных выплат, осуществляемых государством, а также отказывается от монополии государства на предоставление социальных услуг и передает эти функции в частный сектор.

Ключевые слова: социальное обеспечение, финансирование, страны Евросоюза.

Paper discusses the trends in EU countries to finance social security. It is determined that due to the economic crisis, most of the EU countries adopt a policy of social transfers reducing by the state and failure of a state monopoly on the social services rendering and the transfer of these functions to the private sector.

Keywords: social security financing, the EU countries.

Європейська інтеграція для нашої держави стала одним з найважливіших питань у зовнішній політиці. Прагнення України увійти в Європейський Союз вимагає дослідження основних правових аспектів, що є загальноприйнятими в країнах Європи, серед яких особливо важливим є інститут соціального забезпечення та тенденції його фінансування.

Дослідженню зарубіжного досвіду функціонування систем соціального забезпечення присвячували свої роботи В.В. Антропов, С.І. Ветров, С.М. Дидик, Н.П. Гриненко, Т.Д. Козій, О.Я. Коваль, В.В. Латик, Т.О. Мартинова, В.В. Мушчинін, М.І. Казнова, О.Я. Коваль, Л.Л. Тарасенко, Н.Д. Тимчишена, С.О. Устинов, Т.Г. Яцків та інші, проте аналізу сучасних тенденцій фінансування системи соціального розвитку в країнах Євросоюзу у науковій літературі присвячено недостатньо уваги, саме тому ціллю нашої роботи буде дослідження основних тенденцій сучасного фінансування соціального забезпечення в країнах Євросоюзу.

Усі без винятку західноєвропейські країни матеріально підтримують своїх громадян у старості, хворих, інвалідів, безробітних (частково), надають допомогу дітям, жінкам з нагоди вагітності та пологів тощо. У всіх країнах громадяни мають право на безкоштовну або частково субсидовану державою медичну допомогу. Однак системи соціального забезпечення в різних країнах Євросоюзу різняться залежно від національних особливостей, від існуючих політичних і економічних умов [1]. За цим критерієм європейські країни можна розділити на чотири групи: країни, де домінують страхові принципи, а розміри виплат та

допомоги пов'язані з індивідуальними страховими внесками; країни, де страхові принципи соціального захисту менш виражені, розміри допомоги і виплат більш відповідають індивідуальним потребам, а фінансування здійснюється в основному з податкових фондів; країни, що займають проміжну позицію між першими двома; країни, де система соціального захисту знаходиться на стадії формування.

До першої групи країн відносяться Німеччина, Франція, Бельгія і Люксембург. У цих країнах системи соціального захисту базуються на договірно-страхових принципах. Наймані працівники та дрібні підприємці виплачують певну частину своїх доходів до страхового фонду, що дає їм право скористатися послугами фонду при виникненні необхідності в допомозі в розмірах, пропорційних їх накопиченням у страховому фонді. Одночасно роботодавці від імені своїх найманих робітників також відраховують певні суми в цей страховий фонд. У більшості випадків сума виплат зі страхового фонду залежить від заробітної плати і пов'язана з тією сумою, яка була накопичена за рахунок внесків працівника і роботодавця. Виняток становлять витрати на медичне обслуговування та сімейну допомогу. Основна мета цієї системи – підтримати рівень життя людини в разі її хвороби, інвалідності і втрати роботи. Така система дозволяє перерозподілити доходи людини протягом її фізичного життя. У зазначених країнах страхові відрахування є основним джерелом фінансування соціального захисту. У деяких випадках фонд може бути розширений за рахунок більших або менших відрахувань із загальної витратної статті національного бюджету, за рахунок податкових виплат. Однак у всіх країнах цієї групи держава бере на себе зобов'язання перед громадянами, щоб доходи будь-якого громадянина не опускалися нижче певного гарантованого мінімуму незалежно від того, який дохід він отримував раніше і скільки він вніс до страхового фонду. Цей вид виплат здійснюється з загальнонаціонального бюджету [2].

До другої групи країн відносяться Великобританія, Данія, Ірландія, де соціальне забезпечення відрізняється від країн першої групи тим, що соціальний захист у меншій мірі пов'язаний зі страховими накопиченнями. У цих країнах велику роль у фінансуванні соціальної сфери відіграє державний бюджет, а соціальні виплати та допомоги розподіляються більш рівномірно. В основі такого розподілу лежить ідея про те, що люди в нужді рівні, тому соціальна допомога повинна бути надана, виходячи з потреб людини, а не з її колишніх доходів. Різниця між виплатами та допомогою полягає переважно в тому, що соціальні виплати обов'язкові, на них має право претендувати кожен громадянин за законом, а допомоги даються залежно від міри і характеру соціального ризику, тобто не всім [3, с. 127].

До третьої групи країн відносяться Нідерланди та Італія, що представляють змішану систему соціального забезпечення. Їх системи більш близькі до систем першої групи країн з урахуванням певних відмінностей. В Італії, наприклад, держава не бере на себе зобов'язання з виплати гарантованого соціального мінімуму доходів, такі гарантії дають лише деякі місцеві влади в окремих областях [4, с. 277]. У Нідерландах, навпаки, соціальне забезпечення знаходиться на дуже високому рівні і система охоплює кожного жителя країни [5, с. 34].

До четвертої групи країн відносяться Іспанія, Португалія і Греція, де система соціального захисту перебуває на етапі формування. У цих країнах немає гарантованого мінімального доходу, а соціальне обслуговування надається вибіркоким категоріям громадян [6, с. 215].

У всіх європейських країнах соціальний захист багатofункціональний. Як правило, він відповідає основним соціальним ризикам, яким може бути підданий

будь-який громадянин протягом свого життєвого шляху. До них можна віднести: ризик захворювання; ризик інвалідності; ризик виробничого травматизму та професійного захворювання; ризик втрати годувальника; ризик материнства; сімейні допомоги; ризик безробіття; ризик міграції; ризик втрати житла; ризик старості. Інші види соціальної допомоги: додаткове обслуговування будинків, спеціальні видатки по боротьбі з бідністю, витрати на профілактику правопорушень серед дітей та підлітків, допомоги жертвам військових дій і стихійних лих тощо. У багатьох країнах проводяться додаткові заходи, пов'язані з турботою про сім'ю. Так, для сімей з низьким доходом існують певні податкові пільги, неповні сім'ї отримують допомогу [7].

У період економічної кризи, який переживають зараз багато європейських країн, коли ресурси обмежені, а потреби зростають, більшість держав намагається проводити політику скорочення надання допомоги соціально незахищеним прошаркам населення. У країнах Євросоюзу політика скорочення соціальних пільг торкнулася в основному сімейних пільг і доплат за житло. У Нідерландах була введена в дію система, відповідно якої допомога по хворобі, інвалідності, безробіттю і старості стала нижче рівня соціального мінімуму (проте цей мінімум досить високий щодо купівельної спроможності в порівнянні з іншими країнами) [8].

Європейські науковці [9; 10; 11; 12; 13] сумніваються в ефективності соціального захисту або навіть у його легітимності. Деякі з них відкрито говорять про неефективність систем соціального захисту, витрати на утримання яких важким тягарем покладаються на економіку країн Євросоюзу. Для скорочення фінансування соціальних виплат у багатьох країнах Європи були прийняті нові схеми цільових виплат, посилені вимоги при наданні державних соціальних виплат. Особливо це торкнулося Великобританії, де були значно обмежені права на отримання обов'язкових виплат із соціального фонду при низькому доході, а в деяких випадках взагалі замінені на допомогу за специфічними потребами [14]. Мета національної політики більшості європейських країн полягає зараз у скороченні соціальних послуг, що надаються державою, щоб домогтися економії. Більшість країн Євросоюзу приєдналося до нової концепції соціального забезпечення та її фінансування, згідно якої соціальні послуги будуть надаватися, спираючись на три джерела: державне соціальне забезпечення, приватний сектор та неформальну сферу послуг [15].

Таким чином, система соціального забезпечення в країнах Європи переживає кризу, основною причиною якої є економічна криза, через що надходження до бюджетів цих країн суттєво скоротилися, а витрати на соціальну допомогу збільшилися. Функція уряду відносно перерозподілу доходів і надання соціальних послуг, яка раніше вважалася незаперечною, на сьогодні піддається критиці, в результаті чого в багатьох країнах намітилася тенденція до розпаду монополії держави на надання соціальних послуг і соціальних служб в змішане володіння. Цілком природно припустити, що продовження такої політики в кінці-кінців може призвести до відмови держави від основних соціальних зобов'язань перед своїми громадянами, що потягне порушення інтересів соціально незахищених верств населення, і в першу чергу – інтересів жінок, дітей, інвалідів і літніх людей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Shifting Welfare Mixes and Citizenship Rights. International Expert Meeting.-Stockholm, Sweden, 3-5 April, 1992 // European Centre, Vienna, 1992г.

2. *Thompson L.H.* The Advantages and Disadvantages of Different Social Welfare Strategies / L.H. Thompson // *International Social Security Review*. – 1995. – № 3–4. – Vol. 48.
3. *Дидик С.М.* Зарубіжний досвід фінансування соціального захисту населенню / С.М. Дидик // *Економічні науки*. – 2010. – № 4. – С. 127–129.
4. *Церкаевич Л.В.* Современные тенденции социальной политики в странах Европейского союза / Л.В. Церкаевич. – СПб. : Искра, 2002. – 527 с.
5. *Давидюк О.О.* Світовий досвід фінансування соціальних виплат / О.О. Давидюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://cpsr.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=9:2010-06-10-20-27-.
6. *Baltes P.B.* Successful Aging / P.B. Baltes, M.M. Baltes. – Cambridge : Cambridge University Press, 1993. – 279 p.
7. *Beattie R.* A Risky Strategy : Reflections on. The World Bank Report Averting the Old Age Crisis / R. Beattie, W.A. McGilivray // *International Social Security Review*. – 1995. – P. 3–4. – Vol. 48.
8. Report on the Evolution of the Family in Europe 2009 / Institute for Family Policy. URL : [Internet Resource]. – Mode to access : // <http://www.ipfe.org>.
9. *Эклунд К.* Эффективная экономика. Шведская модель / К. Эклунд. – М., 1991. – 209 с.
10. *Sihvo T.* The Finnish Population and Social Welfare / T. Sihvo // *Social Security in the Nordic Countries*. – Helsinki, 1991. ; Oslo, 1994.
11. *Эрхард Л.* Благосостояние для всех : (пер. с нем.) / Л. Эрхард. – М. : Дело, 2001. – 212 с.
12. *Müller C.* Der Rückgriff auf Angehörige von Sozialhilfeempfängern : Ein Leitfaden / C. Müller. – Baden-Baden : Nomos, 1998. – 198 p.
13. *Voges W.* Receiving Social Assistance in Germany : Risk and Duration / W. Voges, G. Rohwer // *In Journal of European Social Policy*. – 1991. – № 45. – P. 175–191.
14. *Antropov V.* Die soziale Komponente in der Wirtschaftsordnung der Russischen Foederation / V. Antropov, A. Bossert // *Volkswirtschaftliche Diskussionsreihe, Universitaet Augsburg*. – 2005. – №273. – P. 98–111.
15. *Gough I.* Social Assistance in OECD countries / I. Gough // *In Journal of European Social Policy*. – 2007. – № 1. – P. 17–43.